

Oponentský posudek diplomové práce Denisy Lachmanové

Změny ve výšce realizace znaků českého znakového jazyka vlivem koartikulace

Denisa Lachmanová se v teoretické části svojí práce zaměřila na širší rámec zkoumané problematiky a podává vhled do fonologických procesů v mluvených a znakových jazycích. Po stručném shrnutí důležitých vlastností a odlišností jazyků mluvených a znakových se podrobněji zabývá klasifikací fonologických změn a procesy v proudu řeči/znakování a ilustruje je přejatými příklady zejména z českého jazyka, ale i cizích znakových jazyků, přičemž přidává i příklady z českého znakového jazyka excerpované z videonahrávek z vlastního výzkumu. Srovnání češtiny a českého znakového jazyka je v tomto směru jistě obtížné, neboť při popisu češtiny se můžeme opřít o její psanou kodifikovanou podobu (současnou i historickou), zatímco u českého znakového jazyka můžeme vycházet z materiálů převážně synchronních a deskriptivních (i stanovení přesné citátové formy znaků je velmi diskutabilní, srov. s. 25). Pro některé cizí znakové jazyky však byly popsány historické změny ve formě znaku, které by mohla autorka brát v úvahu, jednou z nich je např. posunutí místa artikulace směrem dolů (respektive z horní části obličeje do dolní).

Celá teoretická část je pečlivě zpracovaná, autorka sestavila kvalitní odborný text se všemi jeho náležitostmi, využila dostatečné množství českých i zahraničních podkladů a zdrojů, které dokáže kriticky zhodnotit a komentovat. Struktura textu je přehledná a logicky uspořádaná, jednotlivé části jsou spolu systematicky provázány. K textu mám pouze několik drobných postřehů:

- s. 17: není důvodem nedefinování metrického pravidla u parametru pohybu spíše to, že pohyb může mít více hodnot a nespĺňuje podmínku dvou;
- s. 37: mohli bychom uvažovat o epentezi parametru tvaru ruky v souvislosti s epentezí parametru pohybu, pokud by tvary ruky za sebou následujících znaků byly odlišné (v příkladu na s. 36 jsou stejné) a bylo by potřeba tvar ruky změnit přechodem přes nějaký tvar „třetí“;
- s. 48: k redukci tvaru pasivní ruky u znaků artikulovaných na hřbetu pasivní ruky dochází, dle mých zkušeností, velmi často; je otázka, zda se jedná pouze o nedbalou artikulaci, nebo jakýsi úzus;
- s. 53: může dojít k metatezi místa artikulace i u místa artikulace, které není „párové“ a nejedná se o pohyb zprava doleva;
- mohli bychom i v ČZJ hovořit o lexikálně ustálených procesech;
- s. 59: (příklad asimilace CHTÍT v ČZJ) – nejedná se spíše o expresi či důraz (podobně jako na s. 60)?

V páté kapitole diplomantka shrnuje výsledky zahraničních studií, které se přímo zaměřily na změny ve výšce realizace znaků. Ačkoliv výsledky některých z nich nebyly úplně průkazné, ukázalo se, že k této změně jsou nejcitlivější znaky, které se v citátové podobě znakují v oblasti čela, spánku či hranice obočí. Domnívám se však, že by bylo důležité odlišovat, zda se jedná o místo artikulace, na kterém dochází k počátečnímu či koncovému

kontaktu, či zda se znak artikuluje pouze v bezprostřední blízkosti těchto míst – a zda má toto, vedle zmiňovaného fonetického okolí, tempa promluvy a slovnědruhové platnosti, nějaký vliv na případný posun místa artikulace.

Na tuto kapitolu totiž navazuje praktický výzkum, v němž se autorka některými popsány výzkumy inspirovala. Sama uvádí, že výběr znaků provedla na základě studie Schembriho a kol. (2009), jedná se však pouze o znaky ze sémantické oblasti myšlení: VĚDĚT (VÍM) a PAMATOVAT. Do původně plánovaného výzkumu měly být zařazeny také znaky JMÉNO a ŠEDÝ, které autorka pro velkou náročnost pro participanty nakonec nezařadila, což je škoda, protože by bylo zajímavé srovnat znaky, které jsou pevně významově spjaty s tímto místem artikulace (centrum myšlení – hlava, mozek) s těmi, u nichž již souvislost s umístěním není tak patrná (ačkoli rodilý mluvčí toto při běžné produkci znaků vědomě nereflkuje). Autorka si stanovila, že znaky musí vybrané místo artikulace kontaktovat, myslím, že zajímavé by bylo i srovnání se znaky, u kterých ke kontaktu s tělem mluvčího nedochází a posun by tedy mohl být markantnější (sama autorka uvádí v souvislosti se znaky vybranými do okolí zkoumaných znaků, že u nich předpokládá menší pravděpodobnost posunu místa artikulace díky ukotvenosti místa artikulace na těle – neplatí to samé i o znacích zkoumaných?).

Samotný popis realizace výzkumu (produkčního testu) nedává čtenáři, dle mého názoru, zcela jasný obraz o tom, jak výzkum probíhal. Co přesně znamená, že materiál pro stimulaci účastníků byl *promítán na obrazovce*? a nejprve byly *zobrazovány znaky v izolované podobě*. Jednalo se tedy o videonahrávky (nebo fotografie) znaků (obr. 96)? Pokud tomu tak bylo, neovlivnilo to formu znaků produkovanou respondenty, kteří mohli mít tendenci přesně napodobit předkládané znaky (zejména při produkci izolovaných znaků)? Dále byly *zobrazovány sekvence* – zde se již, předpokládám, jednalo pouze o přepis pomocí glos (jako je v příloze č. 5), k nimž měli respondenti produkovat příslušné znaky. Z textu bohužel explicitně nevyplývá, co přesně znamenají slova promítnout a zobrazit znaky či sekvence.

V souvislosti s popsány výsledky, kdy byl v některých případech zaznamenán posun místa artikulace směrem dolů u znaku VĚDĚT (VÍM) v obou částech výzkumu a u znaku PAMATOVAT pouze ve volné konverzaci, bych se ráda zeptala, zda u znaků klasifikovaných jako -cf došlo ke kontaktu s částí obličeje či těla položenou pod stanovenou hranicí, nebo byl tento kontakt eliminován a došlo pouze k jeho „naznačení“.

Ačkoliv výzkum nepotvrdil vliv koartikulace na změny ve výšce realizace sledovaných znaků, velmi kladně hodnotím jeho pečlivé zpracování, zapojení převzatých i vlastních metod, technické provedení (v rámci dostupných možností), podrobnou analýzu (jistě časově náročnou) a zpracování výsledků.

Závěr: Diplomová práce splňuje požadavky na diplomové práce kladené a může být podkladem k obhajobě.

Návrh hodnocení: VÝBORNĚ

20. 8. 2016

Mgr. Lenka Okrouhlíková, Ph.D.